

Verspreiding en aantalontwikkeling van Nijlganzen *Alopochen aegyptiacus* in Noord-Drenthe en Midden-Groningen

Jeroen Nienhuis

Nijlganzen vestigden zich als broedvogel in Drenthe rond 1980. Na een snelle toename is de populatiegroei nu aan het afvlakken. Ondertussen zijn er veranderingen in verspreiding gaande. In dit artikel wordt ingegaan op factoren die populatiegroei en verspreiding verklaren.

Nijlganzen *Alopochen aegyptiacus* zijn standvogels die het hele jaar door het broedgebied min of meer trouw blijven. In winter en voorjaar is hun verspreiding het grootst. De meeste vogels zitten dan in de broedgebieden. In de (na)zomer trekken de vogels zich terug in een beperkt aantal gebieden. Als gevolg hiervan zijn de groepen in september het grootst (Venema 1992) en is de populatie het makkelijkst te tellen. Hiervan is gebruik gemaakt door jaarlijks in september het concentratiegebied ten zuiden van de stad Groningen (het Gorecht) af te zoeken en de aanwezige Nijlganzen te tellen (Nienhuis 2000).

Het is onbekend of het aantal Nijlganzen binnen het telgebied in voor- en najaar vergelijkbaar is of dat door concentratievorming het najaarsaantal hoger is (cf. Gerritsen 2001). Om dit te onderzoeken is in het voorjaar van 2005 een groot gebied afgezocht op de aanwezigheid van Nijlganzen.

Werkwijze

Vanaf 1992 worden jaarlijks in september Nijlganzen geteld in een 112 vierkante kilometer groot gebied ten zuiden van de stad Groningen (Figuur 1). In de periode voor 1992 werden slechts weinig Nijlganzen buiten dit gebied waargenomen (Venema 1992). Om de telreeks uit te breiden naar het verleden is aangenomen dat destijds alle Nijlganzen in Drenthe en het Gorecht in het jaarlijks getelde gebied zaten.

Van begin april tot half mei 2005 is een 725 vierkante kilometer groot gebied in Noord-Drenthe en Midden-Groningen eenmalig gebiedsdekkend afgezocht op Nijlganzen (Figuur 1). Om dubbeltellingen zo veel mogelijk te vermijden is gebruik gemaakt een beperkt aantal grote deelgebieden (gemiddeld 55 km²) die elk op één dag zijn afgezocht. Buiten dit gebied zijn losse waarnemingen verzameld. In de derde week van maart is een groot deel van Groningen en omgeving systematisch afgereden om Knobbelzwanen te tellen (Figuur 1). Daarbij zijn ook alle waargenomen Nijlganzen ingetekend op kaarten.

Resultaten

Voorjaarsverspreiding in 2005

In het voorjaar zijn in totaal 768 Nijlganzen waargenomen. De meeste hiervan (98%) zijn gezien in het gebiedsdekkend afgezochte gebied in Noord-Drenthe en Midden-Groningen. Buiten dit gebied zijn alleen paren en solitaire vogels aangetroffen in Noordoost-Groningen en in de omgeving van Stadskanaal (Gr.).

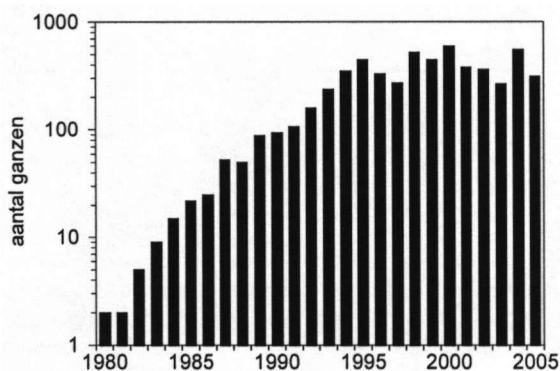
De grootste concentraties zijn waargenomen in de buurt van het Paterswoldsemeer (totaal 54 groepen, 194 exx.) en ten noordwesten van het Zuidlaardermeer (totaal 37 groepen, 124 exx.). Andere gebieden met een relatief hoge dichtheid aan groepen zijn het Hunzedal, de omgeving van het Leekstermeer en de Peizer- en Eeldermeden. De verspreiding vertoont sterke overeenkomsten met de ligging van de veenweidegebieden en beekdalen. Hierbuiten is de soort nagenoeg afwezig.

Broedpopulatie en reproductie in 2005

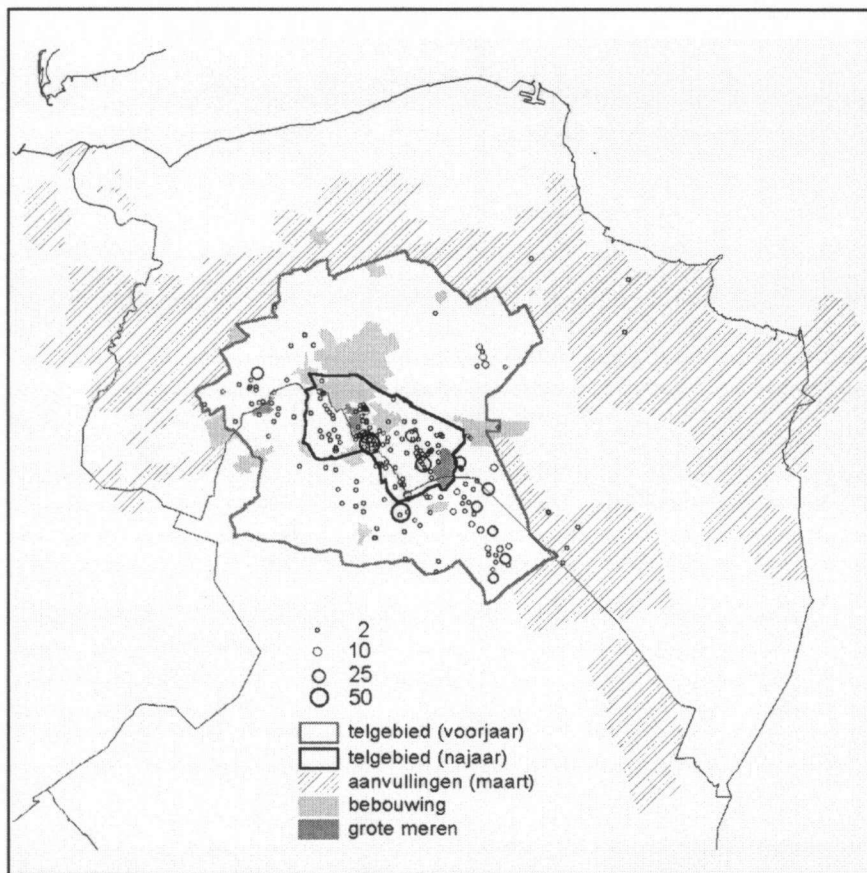
Uit de voorjaarsstelling kan een ruwe schatting van het aantal territoriale paren worden verkregen aan de hand van het aantal paren en losse individuen. De losse individuen zijn waarschijnlijk de helft van een paar. In het gehele gebied zaten 171 gepaarde en 28 losse Nijlganzen. Binnen het kleine najaarstelgebied waren dit er respectievelijk 115 en 10 (63% van de hele populatie van 400 exx.). Niet al deze vogels zullen tot broeden zijn overgegaan. Ten dele zal het om overzomerende paren gaan. De afgelopen jaren bestond de indruk dat het aantal vogels met jongen relatief klein was. In september 2005 is speciaal gelet op de succesvolle paren. In totaal zijn 16 paren (13%) met jongen gezien (5x1, 2x2, 1x3, 3x4, 2x5, 1x6, 1x7 en 1x8 jongen). Per succesvol broedgeval komt dat neer op 3.4 jongen, per paar 0.44 jong en per aanwezig individu in de populatie 0.13 jong. Wanneer er geen sterfte zou optreden gedurende de komende winter (ondenkbaar) zou dit maximaal kunnen leiden tot een populatiegroei van 13%.

Aantalontwikkeling en verspreiding in het Gorecht in 1980-2005

De najaarspopulatie in het Gorecht heeft tussen 1980 en 1994 een exponentiële groei doorgemaakt (Figuur 2). De jaarlijkse populatietoename bedroeg 43 procent. Vanaf 1994 was het aantal Nijlganzen stabiel. In deze periode zijn jaarlijks 313 tot 597 (gemiddeld 403) Nijlganzen waargenomen (Figuur 2). In het voorjaar van 2005 zaten in dit gebied 400 vogels. Het aantal ganzen in het Gorecht in voor- en najaar is dus vergelijkbaar. In

Figuur 2. Aantalontwikkeling van Nijlganzen in het najaar in het Gorecht (data 1980-1991: Venema 1992). Increase of Egyptian Goose in the Gorecht (data 1980-91 from Venema 1992).

Figuur 1. Verspreiding van Nijlganzen in het onderzoeksgebied in maart-mei 2005.
Distribution of Egyptian Goose in the study area in March-May 2005.

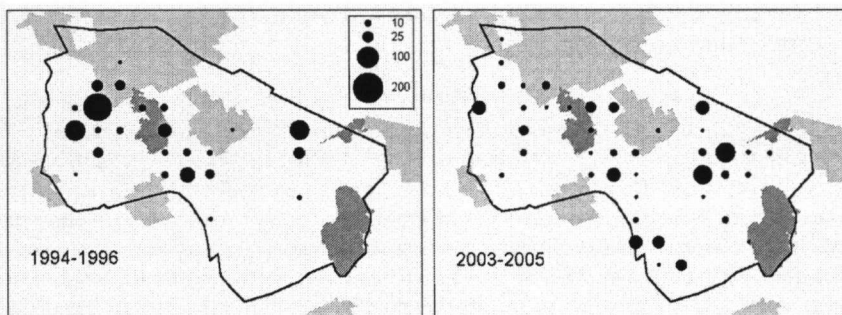
tegenstelling tot de aantallen is de verspreiding van de ganzen in het najaar de afgelopen 12 jaren wel veranderd (Figuur 3). Halverwege de jaren 90 zat een groot deel van de Nijlganzen in de Peizer- en Eeldermaden. De overige vogels hielden zich vooral op in de Onner- en Oostpolder (ten NW van Zuidlaardermeer) en in het gebied tussen Paterswolde, Haren en het Paterswoldsemeer. In recente jaren worden meer vogels in de Onnerpolder waargenomen. Nieuw is het voorkomen van Nijlganzen in het zuidelijk deel van het telgebied (in de omgeving van de Ydermade). Tegenover deze toenames staat een afname in de Peizer- en Eeldermaden. In het laatstgenoemde gebied is het aandeel Nijlganzen als percentage van het totaal in het Gorecht afgenomen van rond de 60% in de periode 1994-96 naar ongeveer 15% in de laatste 3 jaren (Figuur 4).

Conclusies

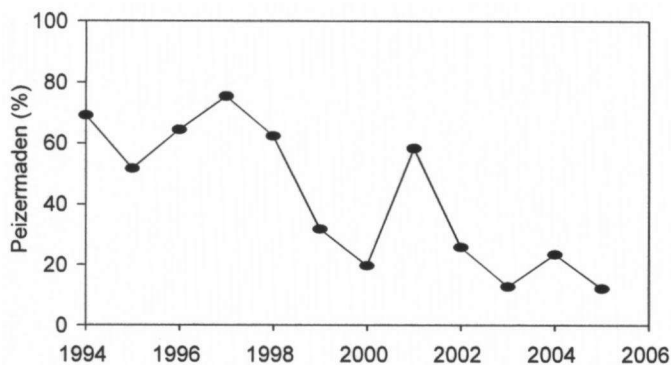
Het grootste deel van de Nijlganzen in Drenthe en Groningen bevindt zich in het Gorecht (Venema 2001, WAD 2002, van Roomen *et al.* 2003). In deze regio is in het voorjaar 2005 de verspreiding van deze ganzensoort onderzocht. Het getelde aantal ganzen (768) is hoog vergeleken met eerdere tellingen in geheel Groningen/Drenthe (416 in januari 2002 in Gr+Dr, van Roomen *et al.* 2003; 561 in november 2004 in Dr, Steendam 2005). Het relatief grote verschil tussen de telling in het voorjaar van 2005 en de eerdere tellingen is waarschijnlijk het gevolg van incomplete tellingen in het verleden. Gezien het grote aantal vogels in 2005 en de sterke voorkeur voor veenweidegebieden, is het aannemelijk dat er weinig vogels over het hoofd zijn gezien.

De gebieden met de hoogste concentraties (omgeving van het Paterswoldsemeer en het Zuidlaardermeer) maken deel uit van een ieder najaar geteld monitoringgebied. Voor- en najaarsaantal in dit gebied doen vermoeden dat het aantal Nijlganzen in beide jaargetijden vergelijkbaar is. Het aantal ganzen in het najaar geeft daarom waarschijnlijk een goede indruk van het aantal vogels dat jaarrond in het gebied verblijft. Gezien het stabiele aantal vogels vanaf 1994, is het aannemelijk dat de populatie hier zijn plafond heeft bereikt. Van Nijlganzen is bekend dat het aantal broedparen met kuikens niet evenredig toeneemt met de omvang van de (lokale) populatie. Het percentage succesvolle broedparen neemt af naarmate de populatieomvang dichterbij de maximale draagkracht van een gebied komt (Lensink 1998). De lage reproductie (0.13 jong per individu in de voorjaarspopulatie) bevestigt het idee dat de populatie in het Gorecht weinig uitbreidingsmogelijkheden meer kent.

Dat is niet het geval buiten het monitoringgebied. Het aantal Nijlganzen in Drenthe is na 1995 sterk gestegen: van 80 in 1995 tot 275 in 1999 (van Dijk 2003). Het is aannemelijk dat ook het aantal in Groningen sterk is toegenomen. De toename van de aantallen blijkt eveneens uit het aantal Nijlganzen dat buiten het monitoringgebied wordt waargenomen. Halverwege de jaren 90 werden hier weinig Nijlganzen gezien, maar voorjaar 2005 zat

Figuur 3. Najaarsverspreiding van Nijlganzen in het Gorecht. Weergegeven is het gemiddelde aantal vogels per kilometerhok. *Autumn distribution (mean per 1x1 km-square) of Egyptian Goose in the Gorecht.*

Figuur 4. Percentage van de Nijlganzen in het Gorecht dat in de Peizer- en Eeldermaden is waargenomen. *Egyptian Geese in the Peizer and Eeldermaden as a percentage of the number in the total Gorecht.*

46 procent van de ganzen buiten het jaarlijks getelde gebied. Ook in het najaar worden buiten het telgebied groepen gezien op plekken waar in het verleden (bijna) geen ganzen zaten. In 2005 zaten in elk geval groepen in de Westhornerpolder, Grijskerk (31 exx.), bij het Skaldmeer, Woudbloem (52 exx.) en in de Zwijnmaden, Tynaarlo (61 exx.). Door de verschillen in aantalsontwikkeling binnen en buiten het Gorecht is het niet meer mogelijk om met behulp van dit qua omvang beperkte gebied uitspraken te doen over de ontwikkeling van de populatieomvang in bijvoorbeeld heel Groningen en Drenthe. Het is aan te raden om de steekproef uit te breiden. Vanwege de concentratie van Nijlganzen in de nazomer is het handig om een dergelijke telling in september te houden. In deze periode van het jaar worden eveneens de hoogste aantallen Canadese Ganzen waargenomen (Nienhuis 2002) en zijn de noordelijke ganzensoorten nog niet gearriveerd zodat eveneens een schatting van het aantal regionale Grauwe Ganzen, Brandganzen en Kolganzen kan worden verkregen.

De Nijlganzen verblijven in het najaar jaarlijks in dezelfde delen in het gebied, regelmatig zelfs op dezelfde percelen. De stukken die ze uitkiezen zijn doorgaans in agrarisch gebruik en worden bemest, zodat er eiwitrijk gras staat. In de afgelopen jaren zijn er geleidelijk steeds meer graslanden uit productie gehaald en wordt er een beheer gevoerd gericht op weidevogels en vegetatie. Dit grasland wordt minder of zelfs niet meer bemest, waardoor de vegetatie minder voedselrijk en daardoor minder aantrekkelijk wordt voor ganzen. Een groot deel van de percelen in de Peizer- en Eeldermaden waar regelmatig Nijlganzen werden waargenomen zijn ondertussen minder geschikt geworden voor deze (en andere) ganzensoorten (Nienhuis in druk), wat de verandering in de verspreiding verklaart.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Peter Volten. Hij heeft een deel van de voorjaarsstelling voor zijn rekening genomen.

Summary: Distribution and population increase of Egyptian Goose *Alopochen aegyptiacus* in Northern-Drenthe and Central-Groningen

September counts of flocking Egyptian Geese were conducted from the moment of settling in 1980 in the Gorecht, an area south of the city of Groningen (Fig. 1). This area turned out to be the core area for the species in the whole provinces of Groningen and Drenthe for at least up to 2002. Numbers increased annually with a mean of 43% from 1980 through 1994 (Fig. 2) and since then remained stable. The levelling off may be caused by a drop down in reproduction, since during the last years few young birds were observed. In April-May 2005 the area was populated by 400 individuals of which 250 were supposed to be paired (pairs or single birds indicating an incubating partner). In September in the same area 16 pairs (13%) were accompanied by fledglings (5x1, 2x2, 1x3, 3x4, 2x5, 1x6, 1x7 and 1x8). This results in 3.4 young/successful pair, 0.44 young per pair and 0.13 young per adult individual in the spring population. It is hard to believe that such low reproduction figures may lead to further population growth.

Since 1994, when the numbers had stabilised, the distribution changed considerably (Fig. 3 and 4). The concentration of birds in the western part gradually vanished, whereas numbers in the east increased. Probably this change in distribution is due to local disappearance of protein rich grasslands that were turned into nature reserves in the course of the study. The low productive and highly structured meadows provide less profitable foraging grounds for the geese.

Around 1995 outside the core area hardly occurred Egyptian Geese. In spring 2005 368 individuals were counted outside the core (46% of the population). Most of these birds were seen in the vicinity of the core area (Fig. 2). Probably this has to do with the commitment of the species to open brook valleys and grassland on peat soils that are largely absent in the rest of the area.

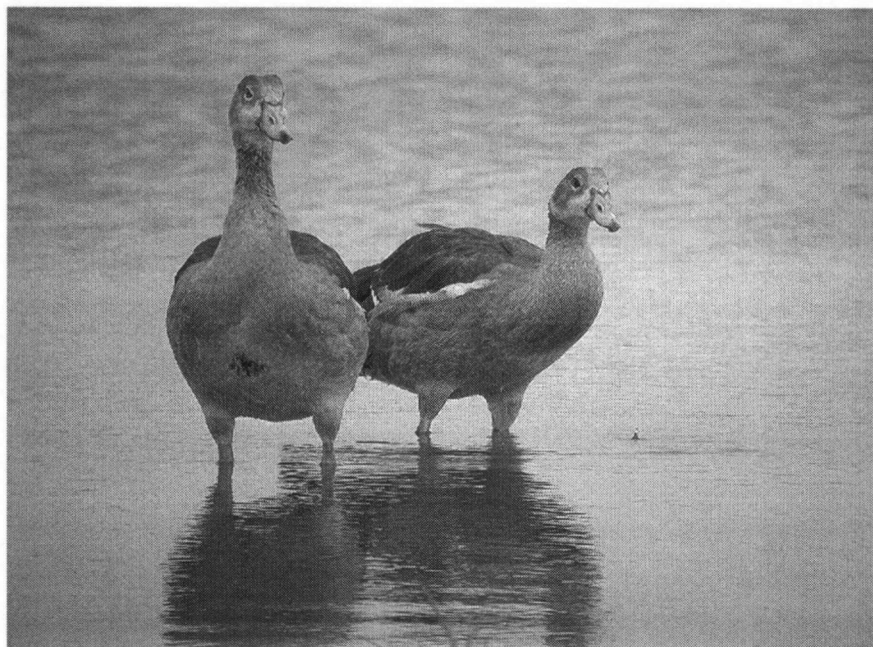
Literatuur

- Van Dijk A.J. 2003. Aantalsschattingen van broedvogels in Drenthe in 1998-2000. *Drentse Vogels* 17: 1-14.
- Gerritsen G.J. 2001. Zomerconcentraties van ruim 1000 Nijlganzen *Alopochen aegyptiacus* in Zwolle. *Limosa* 74: 27-28.
- Lensink R. 1998. Gevleugelde exoten, vloek of zegen? *De Levende Natuur* 99: 6-11.
- Nienhuis J. 2000. Verwilderde ganzen in het Gorecht: komen er nog meer? *De Grauwe Gors* 28: 49-52.
- Nienhuis J. 2002. Recente aantalsontwikkeling van Grote Canadese ganzen in het Gorecht. *De Grauwe Gors* 30: 142-145.
- Nienhuis J. 2005. Ganzen slachtoffer van extensivering. *De Levende Natuur* 106: 249-252.
- Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Kleefstra R., Ottens G., Voslammer B. & SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2003. Watervogels in Nederland in 2001/2002. SOVON Monitoringrapport 2004/01, RIZA-rapport BM04/01, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Steendam H. 2005. Ganzen en zwanen in 2004/2005. *WAD-Nieuwsbrief* 17(4): 9-11.
- Venema P. 1992. De Nijlgans *Alopochen aegyptiacus* in Drenthe in 1980-91. *Drentse Vogels* 5: 3-11.

Venema P. 2001. Wintervogels in Drenthe. Van Gorkum, Assen.

WAD. 2002. Watervogels in de wintertellingen van 1986-94. Drentse Vogels 15.

Adres: Helper Oostsingel 50, 9722 AW Groningen (jeroen.nienhuis@12move.nl)

Nijlganzen, Breedbaartpolder (Gr), 1 Augustus 2003 (E. Schoppers). *Egyptian Goose, Breedbaartpolder (Gr), 1 August 2003.*